

Kopenhagen

Op stap in Kopenhagen

Van 26 tot 28 mei 2004 bestudeerden 23 Vlamingen het Deense bibliotheekwezen en de manifestatie ervan in Kopenhagen. Dat gebeurde via bezoeken aan bibliotheken en ondersteuningscentra én via contacten en overleg met Deense collega's. De organisatie was in handen van Marc Storms en Bruno Vermeeren (VVBAD).

Waarom de keuze voor Denemarken? Het principe van het recht op informatie voor iedereen ligt aan de basis van de werking van de Deense bibliotheken. De uitvoering ervan wordt gerealiseerd via een nationale bibliotheekstrategie. Elke Deen kan materialen uit het hele netwerk van openbare en wetenschappelijke bibliotheken reserveren en uitleenen in een bibliotheek van zijn keuze. Netwerking tussen bibliotheken onderling wordt bevorderd, maar ook tussen bibliotheken, scholen en andere instellingen en gebruikersgroepen. ICT speelt hierbij een belangrijke rol: er is een nationale zoek- en reservatiedatabank 'bibliotek.dk' (www.library.dk) en 'Net libraries' (http://bibliotek.dk/netbib_om.php) levert digitale diensten. Maar er is meer. Het streefdoel is de bibliotheek te integreren in de werkomgeving en het dagelijkse leven van alle inwoners.

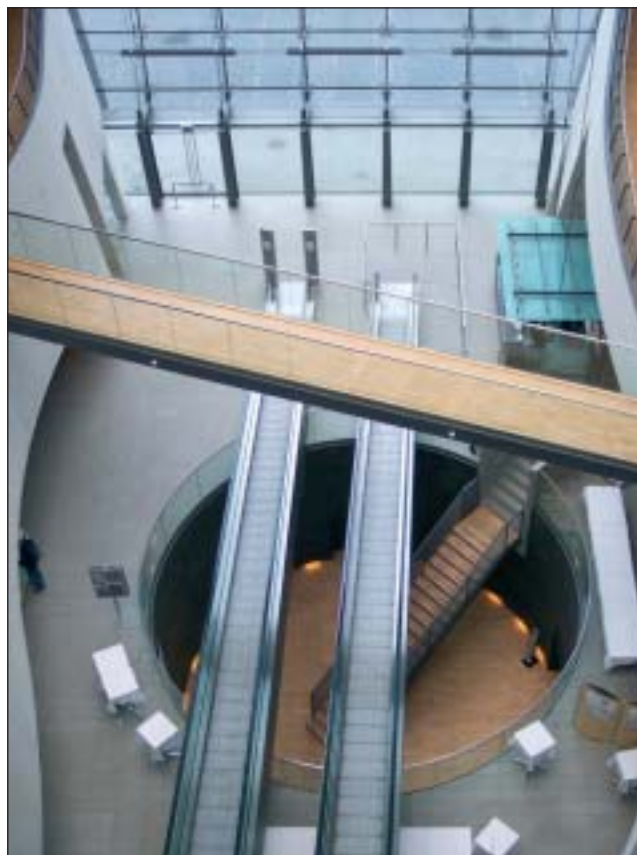
Via de verslagen kan u de reis meebeleven. Op www.vvbad.be vindt u een nog uitgebreider verslag en adressen, namen van contactpersonen en url's van de bezochte bibliotheken. Dank aan alle verslaggevers.

Marc Storms, Directeur VVBAD

Danish National Library Authority

De *Danish National Library Association* (DNLA) is een centrale overheidsorganisatie voor openbare en wetenschappelijke (research) bibliotheken. Zij adviseert de Deense regering inzake bibliotheekbeleid, volgt de bibliotheekwetgeving op, subsidieert innovaties en ontwikkelingsprojecten en beheert de *Electronic Research Library* (DEF).

De DNLA beschikt hiervoor over een aanzienlijk budget van 46,4 miljoen euro. Bijna de helft gaat naar het ondersteunen van auteurs, naar de werking van de openbare bibliotheken (10), de werking van het DNLA zelf (4,6), ondersteunen van tijdschriften (4,5), nationale bibliografie (2,6), projecten van openbare bibliotheken (2), de DEF (2), internettoegang voor alle bibliotheken tot *bibliotek.dk* (Danbib) (1,3), ondersteuning van jeugdwerking (0,7) en

Circulatie in de Koninklijke Bibliotheek van Denemarken.
Foto: Els Cleymans.

retroconversie (0,3). Deze laatste zal op een tiental jaar volledig afgewerkt zijn.

Het Deens bibliotheekwezen

Denemarken telt 5,4 miljoen inwoners. Het land is opgedeeld in 271 gemeenten. Een voorstel ligt op tafel om dit terug te brengen tot 100. Elke gemeente heeft een openbare bibliotheekvoorziening al dan niet met filialen. In totaal zijn er 764 openbare bibliotheken. 16 gemeentelijke bibliotheken zijn tegelijk 'county library' en hebben specifieke functies voor hun werkgebied. Tien hebben een louter regionale functie, zes verzorgen specifieke taken zoals advies, ontwikkeling van competenties of coördinatie.

De openbare-bibliotheekwerking wordt betaald door de gemeenten. Het totaalbudget voor 2002 van de gemeenten bedroeg circa 300 miljoen euro of 57 euro per inwoner. De sector beschikt over meer dan 30 miljoen collectie-items en realiseert 72 miljoen uitleeningen of 14,21 uitleeningen per hoofd. 64% van alle volwassenen gebruikt de openbare bibliotheek, 32% komt maandelijks. Meer dan 80% van de kinderen zijn lid, waaronder alle schoolgaande kinderen. In totaal werken er 5.142 voltijdse personeelsleden voor de Deense openbare bibliotheken.

De wetenschappelijke bibliotheken (overheidsbibliotheken en hogeschool- en universiteitsbibliotheken) hebben een budget van 120 miljoen euro en realiseren 8,2 miljoen uitleeningen. In 2000 heeft het Deense parlement een nieuwe bibliotheekwet aangenomen die de wet van 1920 verving. De hoofd-

doelstellingen van de nieuwe wet zijn:

- openbare en de wetenschappelijke bibliotheken aanzetten tot meer samenwerking;
- een groter media-aanbod in de collecties;
- vrije en gratis toegang garanderen tot de basisdiensten;
- ontwikkeling van nieuwe (betalende) diensten;
- frames opzetten om de samenwerking te bevorderen.

De nieuwe bibliotheekwet werd globaal positief geëvalueerd in 2004: *"The act works"*. Alle bibliotheken bieden internet aan, het aanbod muziek is enorm gestegen (helaas ten koste van boeken) en vanaf 2004 wordt ook online muziek aangeboden. Niettemin verschilt de bibliotheekdienstverlening sterk van gemeente tot gemeente. Ook vallen de inkomsten van de nieuwe diensten (educatie, informatiegeletterdheid, consultancy aan bedrijven) laag uit. Aan de slag gaan met de nieuwe diensten heeft wel heel wat competenties aangebracht voor de medewerkers.

Bibliotek.dk

Eén van de grote realisaties is de ontwikkeling van de portal *bibliotek.dk*. De gemeenschappelijke catalogus ontsluit het bezit van openbare en research bibliotheken. De gebruiker kan online en gratis uit al deze bibliotheken materialen kiezen en laten afleveren in de bibliotheek van zijn keuze. Met een druk op de knop kan hij dit boek ook bestellen in de boekhandel. Na wat rekenwerk zette de DNLA een eigen transportsysteem op tussen alle Deense bibliotheken. Dit viel goedkoper uit dan werken via de post. Voor de openbare bibliotheken wordt dit transportsysteem bovenlokaal betaald, voor de wetenschappelijke bibliotheken wordt een eenheidsprijs aangerekend.

Daarnaast worden nog internetdiensten aangeboden:

- *Ask-a-librarian*: gedragen door 40 bibliothecarissen uit de openbare en 10 uit de research bibliotheken;
- *FNG.dk*: internetgids vergelijkbaar met de Vlaamse WebWijzer;
- *Info.dk*: richt zich naar migranten en bevat onder andere informatie rond inburgering;
- *DotBot.dk*: bestemd voor kinderen;
- *Musikbibliotek.dk*: aanbod van muziek online, voorlopig toegang tot Deense muziek, downloaden met een 'houdbaarheid' van 1 tot 7 dagen, keuze van specifieke tracks;
- *Litteratursiden.dk*.

De Electronic Research Library

Het ontwikkelingsproject DEF (*Electronic Research Library*) liep van 1998 tot 2002. Daarna werd het een permanente organisatie. Hierbij wordt een netwerk opgezet van alle wetenschappelijke bibliotheken, komt er een virtuele toegang tot alle informatiebronnen in Denemarken en worden nieuwe samenwerkingsstandaards uitgewerkt. DEF realiseert dit door vier hoofdactiviteiten:

- het opzetten van een nationale infrastructuur (toegang, interfacing...);

- het stroomlijnen van de bibliotheekinfrastructuur;
- toegang geven tot digitale bronnen (aankoop, digitalisering, retroconversie, electronic publishing);
- het ontwikkelen van gebruikerstoepassingen.

Enkele cijfers:

- samenwerking van meer dan 100 bibliotheken;
- toegang tot ca. 800 elektronische net-items;
- 9.000 fulltext tijdschriften;
- 83 DEF licenties.

Bij de overgang naar een permanente structuur hebben drie ministeries – voor het eerst – intens samengewerkt: Financiën, Cultuur en Wetenschappen. DEF richt zich in de eerste plaats naar studenten en onderzoekers maar wil dit uitbreiden. Op kruissnelheid wordt een jaarlijks budget voorzien van 1,7 miljoen euro.

Jean-Paul Denayer, VCOB

Roskilde Universiteitsbibliotheek

De ingang brengt ons zonder enige tussenstap in het hart van de bibliotheek: glazen wanden, een uitgerekte minimalistische balie, hightech boekenrekken met ingewerkte verlichting, leeshoeken met zwarte, vierkante werktafeltjes. Langs de balie leidt een hypermoderne houten trap naar de mezzanine van de eerste verdieping. Tussen dat metaal-zwart en betongrijs, het hout van de trap, strakke zetels van Le Corbusier en oranje stoeltjes van Arne Jacobson. De pijltjes voor bewegwijzering zijn van hetzelfde oranje. De bibliotheek ontstond in 1971 en het nieuwe gebouw (architect: Henning Larsen/landschapsarchitect: Torben Schönherr/Tegnestue) werd ingehuldigd in 2001. Bouwheer, architect en bibliotheekpersoneel werkten in nauwe samenwerking een uiterst efficiënt en esthetisch gebouw uit.

Kunst is geïntegreerd in de Deense bibliotheken, zo ook in de Roskilde Universiteitsbibliotheek. Foto: VVBAD.

Centraal staan drie verdiepingen (waarvan een kelderverdieping) met open rekken en lees- en studiehoeken. Aan het ene uiteinde liggen de administratieve functies, aan het andere uiteinde lokaaltjes met variabele functies: een projectiekamer met groot scherm, één voor het bekijken van microfilms, een computervrije studeerruimte met individueel af te sluiten opbergvakjes en leslokalen met pc's voor ondersteuning in informatieopzoeken. De totale oppervlakte bedraagt 7.600 m², waarvan 4.500 m² voor de gebruikers bestemd is.

*Alles is ontworpen om diefstal of beschadiging te vermijden.
Foto: VVBAD.*

Zelfbediening is het sleutelwoord: alles is bedacht om de bezoeker onafhankelijk te laten werken: automatisering van de uitleen en het inleveren, zelfbediening voor het bekijken van de microfilms, zelfbediening van AVM-installatie, account voor printen en kopiëren... Het computerpark zelf bestaat uit 100 pc's en 24 laptop-posten. Tezelfdertijd is alles ontworpen om diefstal of beschadiging te vermijden: de AVM-installatie met afstandsbediening steekt in een gesloten kast met een gleufje om de video of dvd in te schuiven, de flatscreens met het ingebrande logo van Roskilde zijn bevestigd aan

de werktafels, de pc's zijn opgeborgen in kastjes onder het werkblad, vuilnisbakjes zijn voorzien in datzelfde werkblad.

De collectie bestaat uit een groot aantal referentiewerken, 6.000 m open rek aan boeken, 5.000 gedrukte tijdschriften, 5.000 elektronische tijdschriften, ongeveer 5.000 exemplaren audiovisueel materiaal, een collectie dagbladen (vanaf 1800) op microfilms en een collectie thesen en doctoraatswerken van eigen bodem.

Het budget voor 2001 bedroeg 1,1 miljoen euro. Op basis van uitleencijfers en aantal studenten krijgt de universiteit een jaarlijkse subsidie. Het bedrag is richtinggevend voor de bibliotheekuitgaven maar is niet bindend. Het bibliotheekpersoneel bevestigt zeer tevreden te zijn met de subsidiëring.

Kunstwerken zoals het 'Bogstilleben' van Inge Ellegaard (1992) sieren de muren. De *Danish Art Council* koopt deze werken aan en stelt ze ter beschikking van de bibliotheek. Het is opmerkelijk hoe elke Deense bibliotheek probeert de kunstwereld en de bibliotheekwereld te verenigen.

De Roskilde Universiteitsbibliotheek onderscheidt zich van de overige bezochte Deense bibliotheken door de stilte die

er heerst. Een stilte die niet uitsluitend te danken is aan de architectonische kwaliteiten van het gebouw, maar ook aan de unieke en revolutionaire sociale structuur van de universiteit. De Roskilde Campus is onderverdeeld in 'houses' met een honderdtal studenten. Die hebben elk een locatie met studeerruimtes, leerruimtes, ICT-faciliteiten, kantoren voor onderwijzend personeel en een secretariaat. Dankzij deze ondersteuning hoeft de bibliotheek niet op te treden als e-learning laboratorium of pc-provider. Ze nodigt de studenten uitsluitend uit voor het zoeken van informatie en het aanleren van zoekmethoden.

Een tweede mijlpaal in de filosofie van de Roskilde Universiteit is het nadrukkelijk leren omgaan met 'problemen' in plaats van onderwijsmaterie. Die problemen, aangekaart in projecten, zijn zoveel mogelijk interdisciplinair, gebaseerd op nieuwe groep- en leermethoden en georiënteerd op academische research van hoog niveau. Vandaar het belang van de bibliotheek voor het instrueren van zoekmogelijkheden en zoekmethoden.

Derde focuspunt voor de bibliotheek: een elektronische databank met de scripties van eigen bodem. Aan de metadata-bank worden de volledige scripties in pdf-formaat gelinkt. Met uiteraard de nodige zorg voor copyright.

Véronique Latteur, Artevelde hogeschool Gent

Openbare bibliotheek van Roskilde

De bibliotheek van Roskilde heeft een dubbele functie: openbare bibliotheek (*municipal library*) voor de gemeente Roskilde, en centrale bibliotheek (*county library*) voor de regio Seeland, die in totaal 31 openbare bibliotheken telt.

De gemeente Roskilde heeft een oppervlakte van 13 km² en telt 53.000 inwoners. De bibliotheek heeft geen filialen of uitleenposten, wel een bibliobus. Ze stelt 82 VTE personeelsleden te werk (voor de openbare én de centrale bibliotheekfunctie). 1/3 daarvan zijn bibliothecarissen. Ze is op weekdays open van 10u tot 19u, op zaterdag van 10u tot 14u en van 15 september tot 15 april ook op zondag (van 12u tot 16u). Wekelijks ontvangt ze 10.000 bezoekers. Alle bibliotheekgebruik is gratis. De bibliotheek beschikt over een budget van 5,6 miljoen euro. 800.000 euro komt van overheidssubsidies, de rest van de gemeente.

De bibliotheek functioneert nog maar sinds januari 2004 als centrale bibliotheek voor Seeland. Voordien werkte ze als centrale bibliotheek voor de kleinere regio van Roskilde County. De bibliotheken uit haar werkgebied kunnen boeken, cd's, bladmuziek, spelletjes en multimedia uitleenen bij de centrale en bij de andere bibliotheken uit de regio. Dagelijks leveren 3 auto's de aangevraagde materialen, zo mogelijk binnen de 24 uur. Verder verzorgt de centrale bibliotheek ook cursussen voor het personeel uit de regio

(gebruik internet, gebruik van de Roskilde bibliotheekdatabank, literatuurcursussen...); organiseert ze teambuildingsessies en ondersteunt ze de bibliotheekbeleidsplanning.

In de bibliotheekruimte vallen de vele publiekspc's op (46), alle met internettoegang. Op de jeugdafdeling zijn op enkele werkstations pc-games geïnstalleerd. De kinderen kunnen hier een half uur gebruik van maken. Bij de jeugd is mailen en chatten toegelaten, op de volwassenenafdeling enkel in de 'internetshop'. De bibliotheek verzorgt in opdracht van het gemeentebestuur 75 computer- en internetcursussen per jaar. Voor de speciale doelgroepen is er een groot aantal gesproken boeken. Om ruimte te besparen worden de cd's opgesteld in beveiligde plastic hoesjes. Er is geen beperking op het aantal cd-uittelingen. De local history-afdeling met literatuur en fotomateriaal over de Roskilde-regio is zeer populair. De verantwoordelijke werkt ook als archivaris in het gemeentelijke archief in een ander gebouw.

De bibliotheek van Roskilde is partner in twee projecten:

- *www.dolbot.dk*, een website speciaal voor kinderen met links naar interessante sites, boekbesprekingen, levensvragen... en *www.spoergolivia.dk*, de vraagsite voor jongeren;
- een elektronisch systeem voor materiaalselectie voor de bibliotheken in de regio die werken met het ALEPH-systeem. Na selectie van een item uit de databank van reviews kan het bijbehorende bibliografische record rechtstreeks opgeladen worden in de eigen catalogus.

Inez Debaus, Bibliotheekconsulent provincie Vlaams-Brabant

Het Stadsarchief van Kopenhagen

In het stadhuis van Kopenhagen, achter de grote hal en met zicht op de binnenplaats, ligt het stadsarchief. Het is hier gevestigd sinds 1902, maar de vier verdiepingen volstaan al lang niet meer. Het archief beschikt dan ook over drie magazijnen elders in de stad, waar een derde van de 16 voltijdse personeelsleden werkt. In het totaal beheert stadsarchivaris Henrik Gautier 37 km archief, van de Middeleeuwen tot heden.

De leeszaal van het stadsarchief werd in 2002 uitgebreid. Om met dezelfde staf meer mensen te kunnen helpen, wordt er zoveel mogelijk met zelfbediening gewerkt. Zo zijn er folders met uitleg over verschillende aspecten van de werking. Microfilms en het materiaal voor genealogisch onderzoek kunnen de bezoekers zelf consulteren. De andere veelgevraagde stukken staan op de twee verdiepingen onder de leeszaal en zijn zichtbaar door het rooster op de vloer. Een medewerker van het archief haalt ze op verzoek op. Een auto zorgt voor een pendeldienst tussen de leeszaal en de andere depots. Een zelfontwikkelde databank met beperkte zoekmogelijkheden, maar met beschrijvingen op verschillende niveaus, helpt de gebruikers hun weg te vinden door de bestanden. Boeken over de lokale geschie-

denis bevinden zich in de bibliotheek op een andere locatie in het stadhuis. De uitbreiding van de leeszaal was een succes. Het aantal bezoekers is met 40% gestegen tot ongeveer 4500 per jaar, wat naar Deense maatstaven niet eens veel is.

De archivaris ontvangt ons in zijn kantoor boven de leeszaal. Hij is niet echt enthousiast over de situatie van de Deense archieven. De archiefwet dateert nog maar uit de jaren 1990 en regelt weinig meer dan de overdrachten. Gemeenten dragen over aan het rijksarchief, tenzij ze zelf een archief inrichten. Verder is iedereen verplicht om digitale archiefbestanden met persoonsgegevens over te dragen aan een overheidsarchief, tenminste als ze voor permanente bewaring in aanmerking komen.

Voorals het rijksarchief is expert in het bewaren van elektronische archieven. De kosten worden doorgerekend aan de archiefvormer, zo hebben we begrepen. Aangezien het nationale archief hier bijna over een monopolie beschikt, is er weinig controle op de prijszetting. Reden genoeg voor het stadsarchief om zelf expertise te ontwikkelen over digitaal archiefbeheer. Dat is niet altijd eenvoudig. In de stad Kopenhagen genieten de departementen een grote autonomie en staat de centrale informaticadienst vrij zwak. Toch is er een tendens om nieuwe elektronische systemen aan te melden bij het stadsarchief zodat het kan controleren of er een archiefversie van het systeem gemaakt kan worden. Pas als dat het geval is, wordt toestemming gegeven voor de productie ervan. Het stadsarchief archiveert digitale documenten door ze te converteren naar een algemeen aanvaarde standaard in de hoop dat raadpleegbaarheid op lange termijn daarmee gewaarborgd is.

Naast de stadsarchieven is vooral het rijksarchief sterk uitgebouwd. Het beheert niet alleen archiefbestanden, het is ook het departement 'archieffzaken' van de centrale overheid. Verder kent Denemarken 400 lokale historische archieven. Ze zijn vaak – zoals in Roskilde – gehuisvest in de openbare bibliotheek. Er werd een archiefbeheersysteem ontwikkeld speciaal voor dit soort instellingen. Denemarken kent geen opleiding tot archivaris, maar studenten geschiedenis moeten wel stage lopen in een archief of een museum.

Volgens Henrik Gautier is samenwerking tussen archieven niet courant. Het Kopenhaagse stadsarchief werkt samen met de stadsarchieven van Lund en Malmö (Zweden) en met enkele provinciale archieven. In Kopenhagen stellen openbare bibliotheek, stadsmuseum en stadsarchief een historische databank samen die moet leiden tot een virtuele historische instelling. Projectwerking zoals dit wordt ook in Denemarken steeds belangrijker als financieringsbron, net zoals ook in Denemarken publiekswerking belangrijk is, zeker voor stadsarchieven. Met lezingen en historische publicaties probeert het archief een ruimer publiek te bereiken. Maar vooral de cultuurnacht in Kopenhagen is een groot succes. Dan telt het archief ruim 1600 bezoekers voor de

open deur en de tentoonstelling. Dat is een mooi succes. Maar net zoals in Vlaanderen heeft het Deense archiefwezen nog een lange weg te gaan.

Bruno Vermeeren, *Beleidsmedewerker VVBAD*

KVINFO

KVINFO – *kvinde* is Deens voor vrouw – het Deense Centrum voor Informatie over Vrouwen en Gender, ontstond niet vanuit de vrouwenbeweging maar vanuit de Kongelige Bibliotek. In 1964 begint Nynne Koch, bibliothecaris bij de Koninklijke Bibliotheek, relevante literatuur voor vrouwen te verzamelen en te verwerken. Per dag besteedt ze er 15 minuten aan. Vanaf 1982 krijgt KVINFO subsidies van het Deense ministerie van Cultuur. De organisatie evolueert van een door vrijwilligers opgehouden centrum naar een professionele organisatie. In 1987 wordt KVINFO een autonoom instituut. Tien jaar later verhuist het naar de huidige locatie aan Christians Brygge.

KVINFO telt momenteel 18 werknemers en werkt met een budget van 0,8 miljoen euro. De collectie omvat 20.000 boeken en grijze literatuur en 350 tijdschrifttitels, nieuwsbrieven en onderzoeksbulletins. Het grootste deel (40%) is Engelstalig. Per jaar worden 800 nieuwe titels aangekocht. Bij de ontsluiting van het materiaal wordt vertrokken van een systeem van gender-trefwoorden, wat de opzoeken vergemakkelijkt. Bijvoorbeeld: 'kvindelige politikere' geeft expliciet aan dat het gaat om vrouwelijke politici.

De bezoeker bereikt de bibliotheek via een algemene balie waar boeken uitgeleend en binnengebracht worden en waar gereserveerde boeken worden afgehaald. De balie is ook open buiten de openingsuren van de bibliotheek. De bezoekers zijn voornamelijk studenten en onderzoekers uit universiteiten, secundaire scholen en genderstudies. Blikvanger is het *Danish Women Photo Archive* met 5.000 foto's, genomen tussen 1880 en 1940. Ze documenteren het dagelijkse leven van de Deense vrouwen in al zijn facetten.

Speerpunt van KVINFO is de website, www.kvinfo.dk, on line sinds 1995 en in 2003 totaal vernieuwd. Verschillende onderdelen maken er een volledige bron van informatie van voor wie op zoek is naar informatie rond vrouwen en gender:

- via een gestandaardiseerd invulformulier kan al wie dat wenst een vraag stellen aan KVINFO;
- Webmagazine *Forum*: in 1998 werd het papieren tijdschrift stopgezet en vervangen door een e-zine;
- een databank met 1.400 vrouwelijke experts in de meest uiteenlopende sectoren en disciplines;
- historische site met links naar biografieën, documenten, externe sites;
- verzameling biografieën van 2.000 Deense vrouwen;
- een kalender wordt bijgehouden in samenwerking met andere Scandinavische vrouwendocumentatiecentra en verzamelt evenementen rond gender en gelijke kansen.

KVINFO is een dynamische organisatie die van het snel doorgeven van degelijke en goed onderbouwde informatie een erezaak gemaakt heeft. Vooral het internet is daarbij een onmisbaar instrument geworden. Zeer leerrijk om te zien en te horen hoe een collega-vrouwendocumentatiecentrum de zaken aanpakt!

Annemie Vanthienen, *Vrouwendocumentatiecentrum Brussel*

Openbare bibliotheek van Kopenhagen

In het hartje van de oude stad, achter de imposante gevel van een oud warehouse, ligt de *Copenhagen Main Library*, de belangrijkste schakel in een netwerk van 19 openbare bibliotheken op het grondgebied van de Deense hoofdstad. Wie het gebouw langs de hoofdingang betreedt kan zich vrijwel meteen een duidelijk beeld vormen van de ruimtelijke structuur. De synergie tussen eeuwenoude architectuur en moderne concepten van stadsontwikkeling, typerend voor deze stad, wordt weerspiegeld in de vormgeving en de uitstraling van deze bibliotheek. De centrale hal snijdt als een lichtzuil doorheen vijf verdiepingen, volgestouwd met ruim 350.000 boeken, cd's, dvd's en andere materialen.

De publieksruimte met een totale oppervlakte van 7000 m² herbergt een brede waaier van faciliteiten, waaronder een striphoek annex leescafé, een krantenleeshoek, computer- en leslokalen en verschillende stands met gemeenschaps-, overheids- en culturele informatie. Ook enkele minder voor de hand liggende collectieonderdelen en concepten van bibliotheekwerking hebben onderdak gevonden in het gebouw. Zo is er een uitgebreide collectie gedrukte ICT-literatuur en een indrukwekkende verzameling bladmuziek. Studenten en werklozen, maar ook startende ondernemers en bedrijven kunnen terecht in een heus *business center*, waar zij een vakbibliotheek vinden en gratis of tegen een billijke prijs kunnen deelnemen aan managementscursussen of een beroep kunnen doen op een gespecialiseerde bibliothecaris.

De Kopenhaagse openbare bibliotheek slaagt er bijzonder goed in om het ter beschikking stellen van een enorm uitgebreide en gevarieerde collectie traditionele bibliotheekmaterialen te combineren met een klantvriendelijke en efficiënte dienstverlening. Zij maakt daarbij dankbaar gebruik van innovaties in bibliotheekautomatisering en communicatietechnologie, zoals een on line reservatiedienst en de daaraan gekoppelde attenderingsservice per sms.

Een blik achter de schermen leert echter dat de verregaande automatisering en informatisering van de bibliotheek niet stopt bij de vele zelfuitleen- en -inleverbalies die er verspreid staan. Een sorteermachine brengt de ingeleverde bibliotheekmaterialen snel weer op hun juiste plaats en in de kantoren van de informaticaspecialisten en bibliotheekmedewerkers wordt naarstig gewerkt aan de ontwikkeling van "*the library on two legs*": een bibliotheek waar een snel

groeïende collectie gedigitaliseerde informatie een volwaardige pijler wordt naast de meer klassieke bibliotheekmaterialen waarvan verwacht wordt dat ze over enkele decennia uit de openbare bibliotheken zullen zijn verdwenen.

De Kopenhaagse openbare bibliotheek was dan ook de eerste ter wereld die haar leden on line muziekbestanden kon aanbieden. Deze collectie omvat 3.000 muziekbestanden, voornamelijk klassieke muziek uitgegeven op Scandinavische of kleinere onafhankelijke labels. Via een speciaal ontwikkeld programma dat kopiëren of verzenden onmogelijk maakt, kunnen de bibliotheekgebruikers deze muziekbestanden een week lang opladen. Ondanks de blijvende terughoudendheid van de grotere muziekuitgeverijen, die deze dienstverlening beschouwen als een bedreiging voor de eigen inkomsten, zal deze collectie tegen september 2004 vertienvoudigd zijn en zal ook het aandeel van andere genres in het aanbod sterk toenemen. Volgens dezelfde logica krijgt de bibliotheekgebruiker ook toegang tot een uitgebreide collectie van on-linedatabases beheerd door diverse instellingen en organisaties.

*Een sorteermachine brengt de materialen snel naar hun juiste plaats.
Foto: VVBAD.*

Daarnaast is de Kopenhaagse openbare bibliotheek een koploper inzake het on line uitleen van e-boeken, merendeels Deense fictie. Ook al laten de uitleenstatistieken vermoeden dat het grote publiek de weg naar de digitale roman nog niet geheel gevonden heeft, toch blijkt een soortgelijk pilootproject, waarbij gedigitaliseerde non-fictiewerken, voornamelijk ICT-literatuur, tot één maand lang uitgeleend en in sommige gevallen zelfs geprint kunnen worden, goed aan te slaan. Zo goed zelfs dat de overheid deze dienstverlening tegen de zomer van 2005 wil uitbreiden naar alle openbare bibliotheken in Denemarken. Een vierde, meer beproefde en door het publiek fel gesmaakte formule van elektronische dienstverlening is gebaseerd op het *ask a librarian*-concept. Hierbij kunnen eindgebruikers via internet vragen voorleggen aan de bibliothecaris of zijn hulp inroepen bij hun zoektocht naar informatie.

*Bibliotheekgebruikers trekken een nummer aan de inlichtingenbalie.
Foto: Els Cleymans.*

Ondanks de vele problemen – de hoge kosten voor productontwikkeling en computertechnologie en de schaarste aan goed opgeleid personeel – tonen de gigantische inspanningen voor de ontwikkeling van de elektronische bibliotheek alvast aan dat de leiding van de *Copenhagen Main Library* zich bewust is van de vele voordelen die de elektronische bibliotheek biedt. Anticiperend op de voortschrijdende technologische evolutie en digitalisering kunnen organisatorische maatregelen en hervormingen worden doorgedrukt waardoor de voortdurende behoefte aan nog meer magazijn- en publieksruimte daalt, uitteningen gemakkelijker kunnen worden opgevolgd en zowel financiële als personele middelen efficiënter kunnen worden ingezet. Bovenal wil men echter de openbare bibliotheek klaarstomen voor de volgende decennia en nog performanter maken. Een niet te onderschatten opdracht want de huidige cijfers over het bibliotheekgebruik liegen er niet om. De 500.000 inwoners van de Deense hoofdstad zorgen samen voor bijna 5 miljoen uitteningen per jaar, verspreid over de 19 vestigingen. De hoofdbibliotheek neemt bijna 40% van dit aantal voor haar rekening. Redenen om op hun lauweren te rusten? De leiding van de Kopenhaagse openbare bibliotheek vindt alvast van niet.

De bibliotheek heeft pas sinds 1993 haar intrek genomen in dit gebouw en kent sindsdien bijna een verdubbeling van het aantal uitteningen. Toch rijpen stilaan plannen voor de bouw van een nieuwe bibliotheek. De huidige zit immers barstensvol en uitbreidingsmogelijkheden zijn er amper. De directeur liet zich ontvallen dat de nieuwe bibliotheek minder magazijnruimtes zal bevatten en zich meer wil profileren als gemeenschapscentrum. Deze uittelingen en het succes van de nieuwe internetgebaseerde bibliotheektoepassingen bij het publiek laten alvast vermoeden dat de Kopenhaagse openbare bibliotheek de weg naar de uitbouw van een elektronische bibliotheek verder zal bewandelen en tezelfdertijd een meer gepersonaliseerde dienstverlening zal nastreven. Benieuwd hoe de inwoners van Kopenhagen anno 2015 zullen worden verwend door hun openbare bibliotheek.

Tom De Pelsemaeker, Provinciaal Bibliotheekcentrum Vrieselhof

Copenhagen Business School Library & IT-Service

De *Copenhagen Business School* is de derde grootste universiteit van Denemarken met meer dan 14.000 studenten en is één van de 12 Deense en Zweedse universiteiten die samen de transnationale Öresund universiteit vormen met ruim 120.000 studenten. Deze *Business School* heeft twee deelbibliotheken: de Economische bibliotheek (inclusief het *Learning Resource Center* en de leeszaal) en de Taalbibliotheek. Deze indeling is gebaseerd op de twee faculteiten: de economische faculteit en de faculteit moderne talen. De deelbibliotheken worden geleid door één bibliotheekmanagement. Er zijn 55 personeelsleden (FTE) en er wordt ook een beroep gedaan op jobstudenten.

Ook in de *Business School Library* is kunst geïntegreerd.
Foto: VVBAD.

Opvallend zijn de ruime openingsuren: elke dag toegankelijk inclusief zaterdag, zondag en feestdagen (op weekdays van 8u tot 21u30 en in het weekend en op feestdagen van 10u tot 18u). 's Morgens staan de bibliotheekbezoekers te wachten om binnen te stormen, op zoek naar een goede werkplaats. Daarom wordt overwogen de openingsuren nog uit te breiden van 6u 's ochtends tot 24u.

De boekencollectie omvat 350.000 volumes. Dit lijkt zeer weinig, maar enkel 'levende' boeken krijgen een plaats. Van werken die meer dan 4 of 5 jaar oud zijn wordt nagegaan of ze gebruikt worden, zo niet verhuizen ze naar het depot en worden ze bij niet-gebruik drie jaar later afgevoerd.

Per jaar worden er een leen van 1 miljoen boeken genoteerd en 1.100.000 bezoekers. Naast universiteitsbibliotheek is deze bibliotheek ook een openbare bibliotheek. Boeken kunnen uitgeleend worden voor een periode van 4 weken, maar gereserveerde werken worden in leen gegeven voor 2 weken. Er heerst een streng boetesysteem voor studenten met een blokkering tot de boeken terug zijn én de boete betaald is. De communicatie verloopt enkel via e-mail.

Wat betreft aankoopbeleid en -procedure wordt 75% van de aankopen besteed aan Engelstalige, 10% aan Deense en 15% aan Duitse, Franse en Zweedse boeken. Alles wordt bij Dawson in Engeland besteld, zo mogelijk in een paperbackeditie. De vakreferenten plaatsen de bestellingen op basis van profielen van trefwoorden voor hun vakgebieden. 300 tot 500 titels per maand worden besteld. De gemiddelde leveringstermijn bedraagt 3 weken en alles wordt binnen de 3 dagen verwerkt. In de catalogus worden Deense en Engelse trefwoorden toegevoegd.

Bij de collectievorming wordt ernaar gestreefd een elektronische bibliotheek te realiseren, waarbij papieren edities systematisch vervangen worden door elektronische publicaties, inclusief kranten en tijdschriften. Naast meer dan 3.200 elektronische tijdschriften verlenen 85 databanken toegang tot de volledige teksten van documenten. Voor speciale en complexe databanken worden trainingen georganiseerd. Eveneens worden *information sheets*, zowel in het Deens als in het Engels ter beschikking gesteld. Naast de *information desk* staat de vakreferent ter beschikking voor ondersteuning bij de zoektocht naar informatie. De bibliotheekgebruikers kunnen intekenen op maandelijkse aanwinstenlijsten, die via e-mail verstuurd worden.

Naast de eigenlijke bibliotheek zijn er enkele speciale ruimtes (*Learning Resource Center*) uitgerust met vele computers voor opzoekwerk. Ook kunnen bezoekers meegebrachte laptops inpluggen op het netwerk. De installatie van een draadloos netwerk wordt overwogen.

Deze drie verdiepingen tellende bibliotheek ademt een gezellige sfeer uit van drukke bezigheid, vol studenten, die aan tafels en in zetels werken of overleggen. De bemande balie wordt tot een minimum beperkt. Er was een batterij van 6 zelfbedieningsbalies voor uitleen en inname. Maar opvallend was dat er een stille ruimte voorzien was, zonder computers. Deze ruimte was van 's morgens vroeg tot 's avonds laat volzet.

Simone De Landtsheer, Lessius hogeschool Antwerpen

Openbare bibliotheek van Gentofte

Gentofte, een voorstad van Kopenhagen, heeft ongeveer 68.000 inwoners. De *Gentofte Bibliotekerne* is de hoofdbibliotheek van de gemeente en ook *county library* voor de regio Kopenhagen. Het gebouw, een ontwerp uit 2002 van de Deense architect Henning Larsen die ook de Roskilde Universiteitsbibliotheek ontwierp, ligt midden in het groen. Net als op andere plaatsen is het samengaan tussen bibliotheek en kunst vanzelfsprekend. Aan beide toegangen staan beelden van Per Kirkeby, een kunstenaar die ook buiten Denemarken bekendheid heeft verworven. De bibliotheek maakt een welkome, frisse indruk op de bezoeker.

Een open structuur kenmerkt het interieur van Gentofte openbare bibliotheek. Foto: Els Cleymans.

Blokjes vormen het Deense woord voor kinderbibliotheek. Foto: Els Cleymans.

Tijdens de introductie worden de cijfers nog maar eens op tafel gegooid. Een hoog jaarlijks budget, een oppervlakte van 7300 m², meer dan 100 personeelsleden, 760.804 bezoekers per jaar en 1,45 miljoen uitteningen. "It's quite a lot", noemt de bibliothecaris dit dan bescheiden. Opvallend is ook het aantal IBL-aanvragen. Denemarken heeft een goed uitgewerkt net van interbibliothecair leenverkeer en de aanvragen voor de bezoekers zijn gratis. Het hoeft dan ook niet te verbazen (al blijft het indrukwekkend) dat er meer dan 70.000 aanvragen per jaar worden geteld voor de regio Kopenhagen alleen. Veel energie gaat naar de virtuele bibliotheek en het snijpunt tussen de virtuele en de fysieke bibliotheek. Op dit moment lopen er verschillende projecten. Zo is er de *Phonofile*, waar leners online muziek kunnen downloaden voor een beperkte periode, de *Bibliotheeksvagten* waar je vragen kan stellen aan een bibliothecaris (*ask a librarian*) en de kinderversie ervan (*Spørg Olivia*).

De rondleiding is kort, maar nadien is er voldoende gelegenheid om tussen de rekken te snuisteren. Het voordeel van een nieuw bibliotheekgebouw is dat het optimaal aan de eisen van een hedendaagse bibliotheek kan worden aangepast. Daar is Larsen vrij goed in geslaagd. Bij het binnenkomen wordt de bezoeker vanzelf naar de grote, centrale ruimte geleid. Die is volledig opengewerkt tot de tweede verdieping. Centraal staan een uitgebreide informatiebalie en een aantal publiekscatalogi. De catalogus is gebruiksvriendelijk en kan ook in het Engels geraadpleegd worden. Je kan gericht zoeken of werken via een boomstructuur. Het is ook mogelijk om via de homepage van de bibliotheek naar de catalogus te surfen en om materialen te verlengen of te reserveren.

Rond deze centrale ruimte zijn de afdelingen opgesteld, enkel van elkaar gescheiden door de rekken. Naast de traditionele afdelingen die je in elke bibliotheek kan vinden, zijn er ook een tentoonstellingsruimte, een aula met ongeveer 150 zitplaatsen en vier kleine studieruimten die je voor 4u per dag kan reserveren. De bibliotheek is zeer helder en functioneel, daarover geen discussie. Toch mist ze mijns

inziens de gezelligheid die van een bibliotheek een ontmoetingsplaats kan maken. De krantenhoek in de veranda maakt veel goed, maar verder zijn alle muren witgekalkt en zelfs in de jeugdafdeling lijkt er weinig aandacht te zijn voor het opruimen van de ruimte. De blokjes die samen het woord 'Børne biblioteket' (kinderbibliotheek) vormen zijn wel leuk, maar op een aantal andere kleine details na zijn ze de enige versiering in de hele afdeling. Net als in de hoofdbibliotheek van Kopenhagen hebben de boeken – zowel voor de jeugd als voor de volwassenen – geen signatuur. Elk boek krijgt een nieuwe rug waar de auteur of het plaatskenmerk wordt op aangebracht. Dit oogt misschien wel netter, maar door de gelijkvormigheid ook saaier.

De praktische details zijn er dan weer wel: tafeltjes waar je kan inpluggen, een leesmachine voor mensen met een slechter zicht, automatische inname en uitleen om de files aan de balie te verkorten, een winkeltje met speelgoed in de jeugdafdeling en alle mogelijke drankautomaten. Ook voor personen met een handicap is de bibliotheek zeer toegankelijk. Iedereen kan elke ruimte in de bibliotheek bereiken en voor mensen met een visuele handicap zijn er naast de leesmachines ook gesproken boeken én een wekelijkse gesproken krant. Op eenvoudige aanvraag wordt deze laatste ook thuis bezorgd. Voor mensen die moeilijk te been zijn is er een boekendienst-aan-huis. Merkw aardiger is dat je gratis juridisch advies in de bibliotheek kan inwinnen. Twee maal per week beantwoordt een jurist vragen en geeft hij advies over juridische aangelegenheden.

De Gentofte openbare bibliotheek kan prat gaan op een goede werking (resultaat: 1000 bezoekers per dag) in een ruim en goed georganiseerd gebouw. Het uitleenreglement komt opvallend goed overeen met de voorwaarden die in de meeste van de Vlaamse bibliotheken van kracht zijn. Het meest opvallende verschil is uiteraard de volledige kosteloosheid. Dit is niet alleen tekenend voor de Gentofte bibliotheek, maar voor het hele bibliotheeknet in Denemarken. Dezelfde opmerking kan gemaakt worden voor de

automatische balies. Terwijl die in Vlaanderen langzaam hun intrede doen, lijken de meeste bibliotheken in Denemarken al over deze faciliteit te beschikken. Voor de Gentofte bibliotheek zelf zijn het misschien vooral de projecten op het gebied van de virtuele bibliotheek, het juridische advies en de inspanningen voor visueel gehandicapte bezoekers die in het oog springen.

Nora Janssens, Openbare bibliotheek Halle

Danish Union of Librarians

De *Bibliotekarforbundet* is gehuisvest in 'The house of Librarians', een modern cilindervormig, 5 verdiepingen hoog gebouw in een buitenwijk van Kopenhagen. Er werken 26 mensen in de verschillende diensten. Gelijvloers vind je naast het onthaal en de boekhouding een aantal technische voorzieningen. Op de eerste verdieping worden alle facetten van de arbeidsvoorwaarden be- en onderhandeld door het *negotiation department*. De bibliotheek, ICT-afdeling en de kantoren van de voorzitter, de secretaris en de personeelsdienst bevinden zich op de tweede verdieping. De ledenadministratie en de redactie van het tijdschrift van de vakbond 'Bibliotekspressen' (20 nummers per jaar, oplage 6800) zitten een verdieping hoger. De bovenste verdieping herbergt een personeelskantine en een vergaderzaal met een mooi uitzicht op de omgeving.

De BF is een onafhankelijke vakbond opgericht om toe te zien op de arbeids- en tewerkstellingsvoorwaarden van bibliothecarissen en om het beroep van bibliothecaris te ondersteunen. Naast traditionele vakbondstaken zoals loononderhandelingen en conflictbemiddeling wordt aandacht geschonken aan opleiding en vorming. De BF wil ook een beroepsvereniging zijn voor haar leden met als doel de bibliotheekdienstverlening te ontwikkelen en te verbeteren.

De BF telt ongeveer 5.500 leden waarvan meer dan de helft werkt in openbare bibliotheken. Per jaar komen er 10.000 aanvragen voor bemiddeling binnen. 500 à 600 hiervan zijn ernstige klachten. Er zijn een 15-tal belangengroepen over verschillende disciplines van het bibliotheekwerk gaande van jeugdbibliotheekwerk, catalografie, bibliotheekmanagement, doelgroepenwerking tot informatietechnologie. Er zijn ook belangengroepen voor personeel van de private sector.

BF zoekt actief naar nieuwe tewerkstellingsmogelijkheden voor bibliothecarissen, er is een arbeidsbureau waar werkgevers en werkzoekenden met elkaar in contact gebracht worden.

Patrick Verboven, Openbare bibliotheek Leuven

De bibliotheek van het Nationale Museum

Het 'Nationalmuseum' bestaat uit diverse departementen waarvan de meeste een eigen bibliotheek hebben (ongeveer 10). Enkele van deze bibliotheken zijn ook decentraal gelegen (bv. bibliotheek van het Vikingenmuseum in Roskilde). Meestal zijn hun bestaan en hun eigenheid historisch te verklaren.

Voor al de departementsbibliotheken werkt '*Bibliotekstjenesten*'. Deze dienst zorgt voor de centrale aankoop van de materialen maar catalogiseert ze niet zelf. *Bibliotekstjenesten* ijvert voor de opbouw van een centrale database. Deze bevat momenteel 85.000 records (dubbels worden niet geregistreerd) en groeit jaarlijks met 3.100 nieuwe records aan. Deze database is nog niet beschikbaar voor het publiek. *Bibliotekstjenesten* verzorgt ook het interbibliotheecair leenverkeer.

Ongeveer 1/3 van de materialen wordt aangekocht; 1/3 verworven door ruil en het overige derde door giften. De departementen selecteren de aankoop en beheren ook hun eigen budget (variabel volgens hun onderwerpsgebied).

De staf bestaat uit 1 'research' bibliothecaris (academisch geschoold) en 2 andere bibliothecarissen. Zij wordt bijgestaan door studenten aan de bibliotheekopleiding.

In de departementen worden de materialen gecatalogiseerd volgens een eigen systeem. Een classificatiesysteem trouwens dat meestal terug te brengen is tot de fysieke objecten die het departement van deze bibliotheken beheert. Tussen deze objecten en het daarop betrekking hebbende bibliotheekmateriaal bestaat meestal geen enkel verband.

We bezochten drie departementsbibliotheken: de bibliotheek van het etnografisch departement; van de muntafdeling en van de *Antiksamlingen*. In deze bibliotheken wordt zeer departementaal gedacht. *Bibliotekstjenesten* heeft nog een lange weg af te leggen naar samenwerking en communicatie. Niet alleen heeft men hier te maken met sterk verouderde bibliotheeksystemen maar alles wordt beheerst door een zeer gesloten mentaliteit. Klantenservice is rudimentair en het gebruik van deze bibliotheken wordt ontzettend goed afgeschermd.

Cecile Van Humbeeck, Hoofdstedelijke openbare bibliotheek Brussel